

Kitap – durmuş tümlüğini ýagtyldýan otdur!

Category: Edebi makalalar, Goşgular, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Kitap – durmuş tümlüğini ýagtyldýan otdur! KITAP – DURMUŞ TÜMLÜĞİNİ ÝAGTYLDÝAN OTDUR!

Çeper edebiýatyň adam aňyna edýän täsirini adaty ölçege bilen ölçäp bolmaýar. Sebäbi edebiýat adam aňy, onuň iň inçe duýgulary bilen iş salyşýar. Adamzadyň aň-düşünjesiniň ösüp, şu günki derejesine ýetmeginde çeper eserleriň rolunyň ägirt uludygyny hiç kes inkär edip bilmez. Çeper eserleriň adamynyň duýgy-düşünjesini kämilleşdirip, oňa durmuşda dogry ýoly saýlamaga kömek edýänligi ikuçsyz. Çeper sözün güýji türkmen ýazyjysy Nurmyrat Saryhanyň meşhur "Kitap" hekaýasynda örän aýdyň görkezilýär.

"Kitap" hekaýasynyň baş gahrymany, durmuşyň agyr keşigini egninde çekip ýören ýönekeý gumly türkmen bir gezek oba gelip, öz tanşynyňkyda düşleýär. Ol öýde şol gije goşgy-gazaly söýýänler ýygnanýar we Magtymgulynyň goşgulary okalýar. Gumly türkmen ol goşgulary uzak gije demini alman diňleýär. Goşgularda öz derdine duýgudaşlyk tapýar, olaryň hut özi üçin ýazylan ýaly şeýle mähremdigine, ýürekdeşdigini görýär. Ol dünýä ineli bári durmuşyň agyr yüküniň astynda, emma öz derdini, arzy-halyny beýan edip bilenok... Ol öz yüküni edil gumdan idip gelen düýesi ýaly sessiz-üýnsüz çekýär. Şeýdibem ol ahyr bir gün bu dünýäden ötüp gitmeli. Ol öz derdini hiç haçan bu dünýä düşündiribem, agyr gussasyny söz bilen beýan edibem bilmez. Emma, ynha, bu kitapda kimdir biri, hamana, gündelik onuň ýanynda gezip ýören ýaly, onuň ömür kyssasyny ýazypdyr. Bu sözleriň, bu şahyрана setirleriň güýjüni diýsene!..

Sada türkmen ýigidi bu waka haýran galyp, aňyrsyna çykyp bilenok. Ömründe birinji gezek öz derdiniň ýazmaça beýanyny diňläp, uzyn gije uklap bilenok. Ertesi irden ol: bu kitabyň

bahasyna pul ýetermikä? – diýip, öý eýesinden sorayar. Onda golýazmanyň eýesi degşip: bu kitabyň bahasy köşekli düýe bolar – diýýär. Gumly türkmen ol kitaby şol bada Hudaý bilen aradaky ýeke-täk köşekli düýesini berip, satyn alýar. Çeper edebiýatyň güýjüni şundan gowy beýan etmek, belki, mümkinem däldir?

Edebi eserler aýratynam ösüp gelýän ýaş nesliň duýgy-düşünjesine örän güýçli täsir edýär. Her döwrüň öz söýgüli, meşhur kitaplary, edebi gahrymanlary bolýar. Her döwür özüne mynasyp kitaplary öňe çykarýar. Kitap – durmuşyň tümlüginini ýagtyldýan otdur! Çeper edebiýatda adamzadyň durmuş tejribesi jemlenýär. Ol tejribe diňe bir akyl-parasatdan ybarat däl, bahasyna ýetip bolmajak ägirt uly duýgy tejribesini-de öz içine alýar.

Kitabyň terbiýeçilik roly agzalanda, elbetde, muny ýöntem göz öňüne getirmek bolmaz. Çeper edebiýatda: "Eýtseň – gowy adam bolarsyň, beýtseň – erbet adam bolarsyň!" diýip, gönümel akyl öwredilmeyär. Oňa derek edebi gahrymanlaryň ykballary arkaly ýagşy bilen ýamanyň arasyndaky tapawut görkezilýär. Şol tapawudy okyjynyň özi yzarlamaly, seljermeli, tapmaly, anyklamaly. Ýagşa eýerjekmi ýa-da ýamana – muny hem okyjynyň özi kesgitlemeli.

Kitap okamagy söýýän adamlaryň hemmesi çeper eserlerdäki ýagşy adamlaryň göreldesine eýerýändir öýtmek, türkanalyk bolar. Eger kitap okaýanlaryň hemmesi uçdantutma ýagşy görelde eýerýän bolsadylar, onda dünýäde erbetlik galmazdy! Erbet adamlary barmak basyp sanaýmaly bolardy. Emma durmuş hemişe çakyňdan çuň, çylşyrymly hem köptaraply, ol gapma-garşylyklardan doly. Iň gowy kitaplardan iň erbet gahrymanlary özüne görelde edinýänleriň hem bardygyny unutmaly däl. Sebäbi çeper kitaby okamak – kim üçin dünýä akyl ýetirmegiň, kämilleşmegiň usuly, kimler üçinem – diňe güýmenje.

Adamlara hakyky çeper eserleri, beýik şahsyýetleriň ýazan çuňňur manyly kitaplaryny okamaga mümkinçilik döretmek – bu durmuşda ýagtylygy artdyrmakdyr, görüpligi, dönükligi, ikiýüzliligi, ýaranjaňlygy, namartlygy, gepiň gysgasy – tümlügi burça gabamakdyr.

Ak WELSAPAR.

04.09.2020 ý. Edebi makalalar